

γιάννης αντάμης

ψέματα λένε
αποσπάσματα

Γιάννης Αντάμης

**Ψέματα λένε,
αποσπάσματα**

Σελιδοποίηση, τεχνική υποστήριξη: Μάριος Αρσενίου

Dreamtigers 2013

www.yannisadamis.com

«Αφού εγώ δεν είμαι τίποτε άλλο παρά λογοτεχνία.»

Franz Kafka, «Γράμματα στη Φελίτσε», Γαβριηλίδης 2007 (μετάφραση Στέλλα Κουνδουράκη)

πρόλογος

Το βιβλίο αυτό αποτελεί ανάπτυξη της εισήγησης που εκφώνησα το Σεπτέμβριο του 2013 στο Πρώτο Διεθνές Συνέδριο Δημιουργικής Γραφής, το οποίο πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα. Κύριος διοργανωτής του συνεδρίου αυτού υπήρξε το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημιουργική Γραφή» του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, όπου και φοιτώ από τον Οκτώβριο του 2012. Η εισήγηση μου ήταν ενταγμένη στην ενότητα «Δημιουργική Γραφή και άλλες επιστήμες» και είχε ως τίτλο «Το ψέμα ως μορφή αφήγησης και ως μέθοδος ανάγνωσης της πραγματικότητας».

διευκρίνιση

Ο όρος «Δημιουργική Γραφή» δε μου αρέσει. Το ξέρω πως πρόκειται για μια μάλλον αμήχανη απόδοση του αγγλικού Creative Writing, ωστόσο θεωρώ πως αντικείμενο των σπουδών μου είναι η Συγγραφή, ή έστω η Λογοτεχνία, κατά τον ίδιο τρόπο που αντικείμενο των σπουδών του σπουδαστή κάποιου ωδείου είναι η Μουσική. Παγιδευμένοι στο δίλημμα του τι διδάσκεται και τι όχι, οι θεμελιωτές του εν λόγω γνωστικού αντικειμένου και οι σημερινοί διδάσκοντες αυτό, θα έπρεπε να προβάλουν στους σκεπτικιστές πως στόχος του είναι να δημιουργήσει καταρχάς καλύτερους αναγνώστες, με τον ίδιο τρόπο που ένας μουσικοδιδάσκαλος στοχεύει πρώτα από όλα να δημιουργήσει καλύτερους ακροατές. Όποιος γνωρίζει να διαβάσει σωστά, έχει και τα τυπικά, τουλάχιστον, προσόντα και να γράψει έστω επαρκώς. Τα υπόλοιπα έρχονται.

ορισμός

Αυτοδίδακτος είναι αυτός που διδάσκει ή που δίδαξε κάποτε τον εαυτό του, μέσω κάποιας πολύ προσωπικής και ενδεχομένως επίμονης και επίπονης διαδικασίας. Όχι ο κάτοχος μιας γνώσης που αποκτήθηκε μέσω κάποιου είδους γονικής παροχής ή δια της αποκαλύψεως. Τα τσιπουράδικα της πόλης μου είναι κάθε μεσημέρι γεμάτα από ταλαντούχους που γεννηθήκανε γνωρίζοντας τα πάντα και που δεν κατάφεραν ποτέ να δημιουργήσουν τίποτα. Αν πιούμε κανένα εικοσπεντάρι παραπάνω, θα βρούνε σίγουρα πολλές ιστορίες να σας πουν.

scripta volant

Συγγραφέας δεν είναι αυτός που γράφει, αλλά αυτός που διαβάζεται. Στόχος κάθε επίδοξου συνθέτη ιστοριών δεν πρέπει να είναι άλλος από το να μοιραστεί τις ιστορίες του με ανθρώπους που δεν τον ξέρουνε και που δεν πρόκειται ποτέ –προσωπικά- να τον γνωρίσουν. Η περιπέτεια της συγγραφής ξεκινάει από την μητρόπολη του πουθενά και καταλήγει στις αποικίες του παντού.

ψέματα λένε

Μπορεί ένας άνθρωπος να μην είναι τίποτα άλλο παρά λογοτεχνία; Μπορεί κάποιος να πραγματικά να «γίνει» τα βιβλία που γράφει ή διαβάζει; Μπορεί να κατασκευαστεί στ' αλήθεια ένας ολόκληρος κόσμος ικανός να αντικαταστήσει τον κόσμο τον πραγματικό ενός δημιουργού ή κάποιου αναγνώστη; Και ποια είναι αυτή η δύναμη η τόσο ισχυρή -ή η αδυναμία η τόσο κραυγαλέα- που είναι ικανή, όχι μονάχα να παραμορφώσει ή να μεταμορφώσει την πραγματικότητα, αλλά και να την θέσει σε δεύτερο πλάνο, προκρίνοντας αντί αυτής την παραδοξότητα της έντεχνης μυθοπλασίας;

Αντικαθιστώντας τη μοναδικότητα της Ιστορίας με την πολυπλοκότητα του ιστοριών. Αποκαλύπτοντας, μέσω των μύθων και της δημιουργικής ανάπλασης και διασκευής των γεγονότων, την πολυφωνία και το πολυδιάστατο της ίδιας της αλήθειας.

Το ανθρώπινο είδος και η μυθοπλαστική αφήγηση έχουν περίπου την ίδια ηλικία. Ενδεχομένως, αν θέλουμε να κάνουμε λόγο για επινόηση, να έχουμε να κάνουμε με μία αρχαιότερη ακόμα και εκείνης της φωτιάς ή του τροχού και σίγουρα της οργανωμένης κοινωνίας. Άλλωστε, η πόλη-κοινότητα θα θεμελιωθεί πάνω σε ήδη εμπεδωμένες γενεσιουργές μυθολογίες, με τον ίδιο τρόπο που πολλούς αιώνες αργότερα το έθνος-κράτος θα δομηθεί πάνω στα εναρκτήριους εθνικούς μύθους.

Για την ακρίβεια ο μύθος δεν προηγείται απλώς της κάθε εφεύρεσης ή ανακάλυψης, αλλά είναι ακριβώς αυτός που οδηγεί σταδιακά τα βήματα του ανθρώπινου πολιτισμού. Προσδίδοντας σε κάθε ακατανόητο μυστήριο την εκάστοτε επισφαλή μα πάντα αναγκαία ερμηνεία.

Ο μύθος της φωτιάς και της ανώτερης δύναμης που την ελέγχει οδήγησε στον μύθο του ήρωα-ευεργέτη των ανθρώπων, ο οποίος θυσιάζεται για αυτούς και για την πρόοδό τους. Η ανακάλυψη-εξημέρωση του στοιχείου της φωτιάς συνετέλεσε στην απομάγευση της δύναμης-τυράννου, αλλά όχι στην απομυθοποίηση των παρελκόμενων με την εξέλιξη συμβόλων. Ο ήρωας νικιέται από το δυνάστη, αλλά ο μύθος του επιβιώνει για να γεννήσει με τη σειρά του άλλους καινούριους μύθους.

Η μυθοπλαστική ερμηνεία προηγείται ακριβώς για να καταρριφθεί σε κάθε περίπτωση από την μετέπειτα επισταμένη έρευνα και την μεθοδική αποκάλυψη των μυστικών της ύπαρξης, του σύμπαντος και των διασταυρώσεών τους. Πάνω στο δίπολο της κατασκευής και της κατάρριψης των μύθων, της σύνθεσης και της αποδόμησής τους, ισορροπεί, αλλά καμιά φορά γλιστράει και γκρεμίζεται, η Ιστορία της απελευθέρωσης του ανθρώπινου πνεύματος.

Και αυτή η Ιστορία για να μπορέσει να υπάρξει, πρέπει με κάποιον τρόπο να αφηγηθεί. Πρέπει τα άτομα να γίνουν πρόσωπα. Να μοιραστούν οι ρόλοι. Πρέπει να αναδειχθούν σε ήρωες οι πρωταγωνιστές της.

Η αφήγηση, είτε με την ακατέργαστη λαϊκή της μορφή είτε με την μετέπειτα οργανωμένη έντεχνη απόδοσή της, ξεκινάει, έστω και αναδρομικά, με την ίδια τη δημιουργία του κόσμου και της ζωής. Με την διερεύνηση των ακατανόητων αιτιών αυτής της δημιουργίας. Οι θεογονίες προηγούνται των ηρωικών επών. Η θεολογία υπεξαιρεί ιστορίες από το παγκόσμιο μυθοπλαστικό υποσυνείδητο. Η δημιουργία-κοσμογονία αναπόφευκτα αποτελεί το πρώτο της θέμα της τέχνης της αφήγησης. Πρέπει να προηγηθούν οι ήρωες-δημιουργοί για να υπάρξουν στη συνέχεια οι ήρωες-δημιουργήματα.

Οι πρώτοι θα κληροδοτήσουν τις ιστορίες τους στους δεύτερους. Η αποδοχή ή η αποποίηση αυτής της κληρονομιάς θα κρίνει και την εξέλιξη της Ιστορίας της αφήγησης.

Η «Δημιουργία», όρος καταρχάς θεολογικός, θα προσκολληθεί στη μυθοπλασία την αγωνιώδη αναζήτηση της ανωτέρας δύναμης και τις απόπειρες ερμηνείας των πράξεων και των παραλείψεων αυτής. Για να οδηγήσει στη συνέχεια στη γέννηση του, κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση με τη δύναμη αυτή, μυθοπλάστη-δημιουργού. Στην εγκαθίδρυση του ιερού -εκ θέσεως- θεσμού του αφηγητή. Του αφηγητή που δεν αρκείται, δηλαδή, στο να ερμηνεύει τα μυστήρια του σύμπαντος και της ψυχής, αλλά και που προχωράει στην κατασκευή των δικών του συμπάντων και στον εμπλουτισμό τους με τους απαραίτητους ήρωες-ψυχές, που στο εξής θα μας συναγωνίζονται και θα αποτελούν το μόνο εν τέλει διαχρονικό μέτρο σύγκρισης στο κυρίαρχο είδος του πλανήτη.

Η λογοτεχνία θα αποκολληθεί από τη λαϊκή μυθοπλασία και θα αρχίσει να κάνει τα πρώτα της αυτοδύναμα βήματα, όταν τα πλάσματα της οργανωμένης πλέον φαντασίας μας δε θα είναι πια τα τέρατα που αναστατώνουν τις νύχτες μας και οι ανεξερεύνητοι κύριοι των τρομερών δυνάμεων της φύσης, αλλά τα πρόσωπα που φοβόμαστε πως μπορεί κάποτε να γίνουμε σαν και αυτά ή που μας κάνουν να απελπιζόμαστε επειδή ποτέ δε θα καταφέρουμε να τους μοιάσουμε.

Οι ήρωες θα είναι κάποιοι από εμάς, ακόμα και όταν οι δημιουργοί τους προτιμούν να ισχυρίζονται πως δεν είναι του κόσμου ετούτου. Θα δρουν και θα αντιδρούν στο όνομα και πάντα για λογαριασμό μας, ακόμα και όταν μας περιφρονούν. Ακόμα και όταν αποστρέφονται την ίδια τους τη φύση.

Με άλλα λόγια, όταν θα φτάσει η σύγχρονη εποχή, και οι άγγελοι και οι δαίμονες θα χάσουν την αίγλη τους, όταν οι εμμονές της εκκλησίας και τα παραστρατήματα της επιστήμης περιοριστούν στο να μας διασκεδάζουν και να μας κάνουν να ξεχνιόμαστε, δυο είδη μόνο πλασμάτων θα απομείνουν να κατοικούν και να μοιράζονται τον κόσμο μας: εμείς και οι ήρωες των βιβλίων. Με τους πρώτους να αναζητούμε όλο και περισσότερες αναφορές του μύθου μέσα στην ίδια τη ζωή. Με τους δεύτερους να κατακτούν όλο και μεγαλύτερο μερίδιο πραγματικότητας, αν όχι και ιστορικότητας, μες στο συλλογικό υποσυνείδητο.

Άλλωστε, σήμερα ποιος μπορεί να απαντήσει με σιγουριά, ως πρόσωπο ποιο θεωρείται πιο «ιστορικό»; Ο τσάρος Αλέξανδρος ο Β΄ ή μήπως ο Ρασκόλνικωφ; Ο Ναπολέον ο Γ΄ ή η κυρία Μποβαρύ;

Η μυθοπλαστική ικανότητα, σύμφυτη του τρόπου λειτουργίας μας και ουσιαστικά ορμέφυτη, μπορεί ιστορικά να παρατηρηθεί από την ανατολή της τέχνης και του πολιτισμού –οι πρώτες βραχογραφίες περιγράφουν σκηνές κυνηγιού, δραστηριότητα όπου ο μύθος πάντα κατανικάει την πραγματικότητα των κατορθωμάτων- αλλά και σε όλες τις βαθμίδες της ενσυνείδητης ανάπτυξης του καθενός ανθρώπινου οργανισμού ξεχωριστά:

Τα βρέφη υποκρίνονται πάθη και ανάγκες και υπερβάλλουν αυτών προκειμένου να κερδίσουν την προσοχή των γονέων τους.

Τα παιδιά δημιουργούν φανταστικούς φίλους για να υποκαταστήσουν με αυτούς την έλλειψη επικοινωνίας στην οποία τους εγκλωβίζει η ανορθόδοξη συνύπαρξη με τον κόσμο των μεγάλων.

Οι έφηβοι κατασκευάζουν έναν ολόκληρο μηχανισμό σύνθεσης και ανασύνθεσης της βίαιης περιβάλλουσας ειδησιογραφίας τους, έτσι ώστε να αποδώσουν τη δική τους ιστορικότητα στη «μικρή ζωή» της εφηβείας τους και να αντισταθούν στην απειλή της ισοπέδωσης των νεανικών μύθων που ο επερχόμενος θάνατος της ενηλικίωσης θα φέρει.

Η μυθοπλαστική ικανότητα δεν είναι απλώς και μόνο ένα προσόν ή μια αρετή. Δεν είναι μόνο κάποιο καλλιεργήσιμο και εξελίξιμο ταλέντο, ούτε και περιορίζεται στην εξωτερίκευση και στην ανάπτυξη ονείρων, σκέψεων και

ανησυχιών προκειμένου να δώσει απλώς και μόνο δείγματα γραφής της μυστικής ζωής του καθενός. Είναι πρώτα από όλα και πάνω από όλα ένας πρωτόγονος αλλά και πλήρως εξοπλισμένος μηχανισμός άμυνας απέναντι στην προσβάλλουσα πραγματικότητα. Στην πραγματικότητα που θίγει με τρόπο βάνανσο τον προσωπικό κόσμο των ιδεών του καθενός.

Μόνο που εδώ δεν έχουμε να κάνουμε μόνο με τη γνωστή απόδραση μέσω του φαντασιακού. Δεν είναι μια υπόθεση απλώς του τύπου «και αν δεν είναι έτσι;» ή «και αν είχαν εξελιχθεί κάπως αλλιώς τα πράγματα;» ή «και αν υπάρχει και κάτι άλλο πέραν του προφανούς;».

Η μυθοπλαστική ικανότητα, άλλωστε, υπάρχει όχι για να δίνει απαντήσεις σε ερωτήματα, ούτε για να προσθέτει και άλλα ερωτήματα στα ήδη πλεονάζοντα υπάρχοντα, αλλά για να σχηματίζει διαρκώς ένα νέο σύστημα συμβάσεων και αξιωμάτων πλάι στο ήδη υπάρχον σύστημα της θνητής ύπαρξης και του πεπερασμένου κόσμου.

Η νίκη και ο βαθμός επικράτησης των συμβάσεων της λογοτεχνίας επί των αντιστοιχών της πραγματικότητας αποτελεί εν τέλει και το πλέον αδιαφιλονίκητο κριτήριο ποιότητας, αποδοχής, επιρροής και περαιτέρω έμπνευσης του κρινόμενου και ταυτόχρονα κρίσιμου λογοτεχνικού έργου.

Η μυθοπλαστική ικανότητα είναι η ικανότητα να παραμυθιάζουμε τον εαυτό μας και τους άλλους. Η ικανότητα να αποδίδουμε την ιστορία της ζωής ή της ημέρας μας σύμφωνα με τα δικά μας –έστω και ταπεινά- κίνητρα και κριτήρια. Να γράφουμε την ιστορία μας ως καθομολογούμενοι νικητές ή να την ξαναγράφουμε ως φερόμενοι μοιραίοι ηττημένοι.

Είναι εν τέλει μια πράξη αντίστασης απέναντι στη φθορά του χρόνου και τη διαφθορά που οι αφηγήσεις των άλλων προκαλούν στη μνήμη μας.

Στις συναντήσεις των παλαιών συμμαθητών, στα εορταστικά οικογενειακά τραπέζια, πάντα υπάρχουν κάποιοι που δυσανασχετούν και ασφαλώς κανείς δε συμφωνεί απόλυτα με τις αναδρομές στο παρελθόν των άλλων. Αυτό συμβαίνει γιατί πολύ απλά, ακόμα και όταν μοιραζόμαστε το ίδιο ακριβώς αναμνησιακό υλικό, ο τρόπος με το οποίο το ανακαλούμε και το επεξεργαζόμαστε διαφέρει τόσο, όσο και ο τρόπος με τον οποίον βιώσαμε κάποτε τα ίδια αυτά τα γεγονότα.

Το πρόβλημα δεν είναι ότι «ήμασταν και εμείς εκεί» αλλά ότι μέσα σε εκείνο το «εκεί» υπήρχανε και οι άλλοι.

Δεν είναι ακριβώς οι άλλοι η κόλαση μας, αλλά οι αναμνήσεις τους.

Βιώνουμε την ίδια Ιστορία, αλλά αναβιώνουμε, ανατροφοδοτούμε και ανακυκλώνουμε πολύ διαφορετικές μυθολογίες. Στον Τρωικό Πόλεμο της εφηβείας μας ο Δούρειος Ίππος είναι η ενηλικίωση. Το έπος της ασύστολης νιότης μας διαδέχεται το μυθιστόρημα της συνεσταλμένης ενηλικίωσής μας.

Όσα προηγήθηκαν μορφοποιούνται και ταξινομούνται ως μυθολογικά στοιχεία και εν τέλει μεταγραφόμενα ως τέτοια θα αποτελέσουν τον αφηγηματικό ιστό πάνω στον οποίο δε θα εκτυλιχθεί απλώς, αλλά θα τυλιχθεί και θα μπουρδουκλωθεί πολλές φορές η ιστορία της ζωής μας.

Τον θρύλο των «δύσκολων παιδικών χρόνων» των παλαιότερων γενεών διαδέχτηκε μια άλλη εξίσου θρυλική αφήγηση, εκείνη των «τρελών χρόνων» της καθ' ημάς νεότητας, για να τον διαδεχτεί και αυτόν με τη σειρά του, ενδεχομένως, ο νέος θρύλος-θρίλερ των «αδιέξοδων χρόνων». Κοινή συνισταμένη όλων αυτών των αφηγήσεων δεν είναι παρά ο διαχρονικός αφορισμός «εσείς δεν έχετε ζήσει τίποτα». Μπορείτε δηλαδή να είστε και εσείς, οι νεότεροι, κοινωνοί της Ιστορίας και συγκοινωνοί της Μυθολογίας, αλλά στην πραγματικότητα όλα, Ιστορία και Μυθολογία, ανήκουν σε εμάς τους παλαιούς. Στους αφηγητές του «άλλο να σας τα λέω και άλλο να ήσασταν εκεί». Υπάρχει κάποια αλήθεια πίσω από όλα αυτά; Ίσως και να υπάρχει.

Σίγουρα υπάρχει μια συνωμοσία των γενεών. Ένα καλά κρυμμένο –κάτω από επάλληλα στρώματα ιστοριών- μυστικό, που ωστόσο έρχονται οι ήρωες της κλασικής λογοτεχνίας πάντα και το προδίδουν. Όλα λίγο-πολύ τα κάποιος ηλικίας πρόσωπα του Ντίκενς, του Τουέην, του Μπαλζάκ, αδυνατώντας να συμβαδίσουν με την εξέλιξη, κατηγορούν τους νεότερους συμπρωταγωνιστές τους, όχι ακριβώς γιατί είναι πιο νέοι από αυτούς, αλλά διότι η νιότη τους δεν τους επιτρέπει να αντιληφθούν τον μυστικιστικό σχεδόν δεσμό των μεγαλύτερων με την ίδια την Ιστορία. Τα λόγια τους αντανακλούν στα λόγια των δικών μας άμεσων προγόνων. «Παλιά ήταν αλλιώς. Εσείς αυτά δεν τα προλάβατε.»

Η Ιστορία, τα σκηνικά και τα κουστούμια των ηρώων της, μπορεί να αλλάζουν, αλλά οι φετιχιστική ρητορική των αφηγητών της παραμένει για αιώνες αναλλοίωτη.

Ψέματα λένε; Μπορεί, αλλά το κάνουνε καλά και εν πάση περιπτώσει αυτό που για τον επιστήμονα Ιστορικό είναι ψέμα και ανακρίβεια, για τον αφηγητή του είναι μαρτυρία και για τον ακροατή του εν τέλει άλλοτε θελκτική και άλλοτε βαρετή ή αποκρουστική διήγηση. Το ψέμα, άλλωστε, είτε με τη μορφή της δικαιολόγησης των πραγμάτων, του «πώς φτάσαμε ως εδώ», είτε με τη μορφή του εξευγενισμού ή της ηρωοποίησης του παρελθόντος, του «άλλα χρόνια τότε», ως πρωταρχική λαϊκή μορφή αφήγησης ακολουθεί αυστηρά όλες τις τεχνικές της.

Έχει πάντα ένα θέμα.

Έχει πάντα ήρωες και πρωταγωνιστές – τις περισσότερες φορές απλώς ο χρόνος τους έχει προσδώσει αυτές τις ιδιότητες.

Έχει κρίσιμες σκηνές –«και τότε αυτοί δημιουργήσανε το πρόβλημα»- και δραματικές κορυφώσεις –«και τότε εμείς έτσι προσπαθήσαμε, έστω, να δώσουμε τη λύση».

Έχει αρχή (τα λόγια τους) και τέλος (τα αυτιά μας).

Ευθεία απόδοση αυτής της τάσης ανάγνωσης, οικειοποίησης, ανάμειξης των ιστοριών του καθενός στην κυρίαρχη «ιστορική» Ιστορία βρίσκεται στο σύνολο σχεδόν της ελληνικής πεζογραφίας του 20^{ου} αιώνα. Η Μικρασιατική Καταστροφή των ελλήνων λογοτεχνών αντιμάχεται και αλληλοσυμπληρώνει την Μικρασιατική Καταστροφή των παππούδων μας. Ο Εμφύλιος Πόλεμος των μυθιστορημάτων συγκρούεται και συνθηκολογεί διαρκώς με τον Εμφύλιο Πόλεμο της επιστημονικής Ιστοριογραφίας.

Και όπως δεν είναι όλοι οι Εμφύλιοι Πόλεμοι ίδιοι, έτσι διαφέρουν μεταξύ τους και οι Μικρασιατικές Καταστροφές. Μέσα στην αφήγηση-μαρτυρία όμως του καθενός, είτε για το ένα γεγονός είτε για το άλλο, κρύβονται οι επιμέρους Καταστροφές και οι επιμέρους Εμφύλιοι, που ακριβώς η ανάλυση της ψευδούς ή έστω της υπερβολικής αφήγησης καλείτε να διακρίνει.

Αυτό γίνεται ακόμα περισσότερο προφανές και η ανάγκη μελέτης του ακόμα περισσότερο επιτακτική στο επίπεδο των λεγόμενων Εθνικών Μύθων. Διότι όσο αποστολή της επίσημης Ιστοριογραφίας είναι να καθαρίζει το ιστορικό προϊόν από τα μυθικά του παρελκόμενα, άλλο τόσο στόχος της ανάλυσης μας θα πρέπει να είναι η σπουδή της ανάγκης κατασκευής αυτών των μυθικών παρελκομένων. Όχι τόσο ως συμπτώματα κάποιας παθολογίας, όσο ως αποτέλεσμα μιας κραυγαλέας και διαρκούς υπαρξιακής αναζήτησης.

Υπάρχουμε όχι γιατί η Ιστορία μας παρήγαγε, αλλά διότι η εξέλιξη των επιμέρους ιστοριών μάς προέκρινε ως αναγκαίο και αναπόφευκτο επακόλουθό της.

Το να αφηγούμαστε ή να ψυχαγωγούμαστε με τους μύθους είναι άλλο και άλλο να τους πιστεύουμε, αδιαφορώντας για αποδείξεις και τεκμήρια. Και η ύπαρξη, η οποιαδήποτε ύπαρξη, είτε του ατόμου, είτε της κοινωνίας, είτε του έθνους ή της ανθρωπότητας, βασίζεται σε γεννησιουργούς μύθους, σε απάτες σε βάρος των αποδείξεων και των τεκμηρίων. Με άλλα λόγια, μπορεί η ψυχιατρική να αρνείται το φαινόμενο της ομαδικής παράκρουσης, αλλά οι επιστήμες της αφήγησης δε μπορούν να εθελουφλούν μπροστά στη δυναμική που γεννά η αίγλη ή η απέχθεια ενός κοινώς συνειδητού εμπεδωμένου μυθοποιητικού συμβάντος.

Και όπως οι μύθοι επιβιώνουν των αφηγητών τους, έτσι και τα ιστορικά ψέματα έχουν ημερομηνία λήξης, που ναι μεν μπορεί κάποιες φορές να αναγράφεται πάνω στη συσκευασία τους, αλλά πριν από το άνοιγμα της συσκευασίας αυτής, που σπανίως κάποιος τολμά να επιχειρήσει, διατηρούνται αναλλοίωτοι. Το κάθε βολικό ψέμα κρύβει και μια αλήθεια –συχνά και περισσότερες- εξόχως ενοχλητική.

Οι κοινωνίες και οι λαοί, ειδικά αυτοί που αρνούνται πεισματικά την ενηλικίωσή τους –το θάνατο της εφηβείας τους, που λέγαμε νωρίτερα- προκρίνουν πάντα το πρώτο σε βάρος φυσικά της δεύτερης. Ωστόσο, η ανάλυση του ιστορικού ψεύδους, με όρους καθαρά αφήγησης, αργά ή γρήγορα αποκαλύπτει την αληθινή αλήθεια:

Ποιος όρισε τους κανόνες αυτής της αφήγησης;

Τι θέση επιφύλαξε μέσα σε αυτήν για τον εαυτό του;

Ποιους προέκρινε ως θετικούς και ποιους ως αρνητικούς ήρωες;

Σε τι βαθμό οι κακοί της ιστορίας αυτής κατασκευάστηκαν και τι σκοπούς εξυπηρετούν κατά την εξέλιξή της;

Πόση αντίληψη είχαν στ' αλήθεια ετούτοι οι κακοί της ίδιας της κακότητάς τους;

Ποιος και τι πραγματικά κρίθηκε την κρίσιμη στιγμή;

Ποιο δράμα ιστορικό υπάρχει πίσω από την μυθιστορηματική δραματική κορύφωση;

Και εν τέλει πόσος βαθμός μίμησης της ιστορικής πραγματικότητας ενυπάρχει μέσα σε όλη αυτήν την σπαράσσουσα ποιητική;

Και πάνω από όλα, ποιον –άνθρωπο ή σκοπό- εξυπηρετεί αυτή η αφήγηση;

Επειδή από το ντιβάνι του ψυχαναλυτή είναι κάπως δύσκολο να περάσει ένα ολόκληρο έθνος ή ακόμα και μια κοινότητα ανθρώπων, για τις ιστορίες ψεύδους θεμελιώσεως και για την ανάλυσή τους με όρους καθαρά αφηγηματολογίας είναι σαφώς προσφορότερες οι ατομικές περιπτώσεις.

Η σύγχρονη ψυχοπαθολογία δε μπορεί παρά να σταθεί, περισσότερο ίσως από ποτέ, στην αντιμετώπιση των ψυχικών διαταραχών μέσω της διερεύνησης των δομών και κυρίως των εναρκτήριων μύθων του εικονικού και κατασκευασμένου παρελθόντος.

Τα στερεοτυπικά «δύσκολα παιδικά χρόνια» της κλασικής ψυχολογίας αντικαθίστανται έτσι από τα «ψεύτικα παιδικά χρόνια» των ερευνητών-αναγνωστών της σημερινής ψυχοθεραπευτικής.

Το ενήλικο άτομο παρεκκλίνει όλο και περισσότερο πνευματικά, όταν συνειδητοποιεί με οδύνη την απόσταση που χωρίζει την πραγματική πραγματικότητά του από την πραγματικότητα την οποία αφέθηκε ή ωθήθηκε να δημιουργήσει κατά τη διάρκεια της νεότητάς του. Μια πλασματική πραγματικότητα που κάποτε φαίνεται πως εξυπηρετούσε είτε τις άστοχες φιλοδοξίες ή τα ασύμμετρα απωθημένα των γονιών του είτε την

παραπλανημένη αντίληψη του ιδίου επί των ουσιαστικών αναγκών και των ειλικρινών δυνατοτήτων του. Ή που έχει σχηματιστεί αφαιρετικά από τα περισσευούμενα δομικά υλικά του περιβάλλοντος του.

Είναι κοινό μας μυστικό, άλλωστε, πως ξεπερνάμε τους μπαμπούλες των παιδικών μας χρόνων μεγαλώνοντας, αλλά τους δαίμονες μας –τους συνομήλικούς μας δαίμονες με τους οποίους μοιραζόμαστε το θνητό σαρκίο μας- συνεχίζουμε να τους κουβαλάμε μαζί μας. Συγκατοικούμε με αυτούς μες στο «κλειστό δωμάτιο» των επιθυμιών και των απωθημένων μας και μοιραία μαζί τους γερνάμε και πεθαίνουμε.

Μήπως περίπου κάπως έτσι δε θα έβλεπαν και δε θα απομυθοποιούσαν οι σύγχρονοι ψυχαναλυτές τους δαίμονες των καταραμένων ποιητών του ρομαντικού ή του συμβολιστικού παρελθόντος; Και κάτι τέτοιο μήπως δεν περιέγραφε ο Πεσσόα, όταν μιλούσε για το διαρκές αδίκημα της απιστίας του ξενιστή εαυτού απέναντι στις αποικίες μικροβίων των ίδιων του των ιδεών και των ονείρων;

Και όπως οι δαιμόνιοι επιθεωρητές των αστυνομικών μυθιστορημάτων ψάχνουν να βρουν ποιος ωφελείται από τα προϊόντα του εκάστοτε εγκλήματος για να εντοπίσουν εκεί τα κίνητρα του δολοφόνου, έτσι και οι ερευνητές της ανθρώπινης συμπεριφοράς θα πρέπει να αναζητούν στην κατασκευασμένη αφήγηση του παρελθόντος την αφετηρία της εκάστοτε ψυχικής νόσου. Και επί τη βάση της εκ νέου –μεθοδικής και αναλυτικής- ανάγνωσής της, να επιδιώκουν την αντιμετώπιση των συμπτωμάτων της (εξορθολογισμός των περαιτέρω προϊόντων μύθων) και την οριστική της θεραπεία (αποκάλυψη της αληθινής διάστασης του ψεύδους).

Ενώ και η ίδια η ασθένεια, τις περισσότερες φορές, περιγράφεται με όρους που πραγματοποιούν ευθεία αναγωγή στην τέχνη της αφήγησης, στις αυστηρές φόρμες της και στις πολύπλοκες δομές της:

Ο ήρωας-ασθενής έχει απολέσει-απαρνηθεί το ρόλο του πρωταγωνιστή στην ίδια του την ιστορία.

Έχει εγκλωβιστεί σε αντιθετικά σχήματα καλού και κακού, άχρηστου και ωφέλιμου, ωραίου και άσχημου και δυσκολεύεται να ενταχθεί σε κάποια από τις αντιμαχόμενες, μέσα στο μυαλό του, φατρίες.

Δυσκολεύεται να προχωρήσει στο επόμενο κεφάλαιο της ζωής του, γιατί θεωρεί πως οφείλει ακόμα εξηγήσεις για τα όσα έχουν προηγηθεί στους άορατους αναγνώστες και κριτές του.

Έχει παρασυρθεί από της αφηγήσεις των άλλων για τον ίδιο του τον εαυτό και τις περιπέτειές του, προσδίδοντας στερεοτυπικά χαρακτηριστικά στην κατά τα άλλα ανεπανάληπτη προσωπικότητά του.

Με άλλα λόγια, έχει πιστέψει πως είναι ο πρίγκιπας ή ο δράκος ενός παραμυθιού, που στην πραγματικότητα κανείς –ούτε και ο ίδιος ενδεχομένως– δεν είναι πρόθυμος να ακούσει. Σε ένα παραμύθι του οποίου οι δράκοι και οι πρίγκιπες τόσα χρόνια συνεργάζονται πολύ αρμονικά σε βάρος του παραμυθά τους.

Και όσο οι τοίχοι του σύγχρονου λαβύρινθου θα χτίζονται με μύθους και ιστορίες, τόσο η Αριάδνη θα εξακολουθεί να γνέθει τον μίτο της με λέξεις.

Ο κάθε άνθρωπος είναι ένα βιβλίο που πρέπει να διαβαστεί, να αναλυθεί και ενδεχομένως, εάν διαπιστωθεί πως είναι κακογραμμένο ή πως αποτελεί προϊόν «λογοκλοπής» ενός άλλου βιβλίου ή συρραφής αποσπασμάτων περισσότερων, να διορθωθεί ή ακόμα και να ξαναγραφτεί από την αρχή, διατηρώντας μόνο τα αρχικά αυθεντικά του υλικά, τις γνήσιες προσωπικές του ιστορίες.

Ας επιστρέψουμε όμως στον άνθρωπο που δεν είναι «παρά λογοτεχνία». Ο σύγχρονος άνθρωπος, όσο κι αν οι στατιστικές λένε πως απαρνιέται το διάβασμα και τα βιβλία, δεν είναι παρά ένας αφηγημένος άνθρωπος. Ως τέτοιο, ως ήρωα, αντιλαμβάνεται την ύπαρξή του και ως τέτοια, ως λογοτεχνική εξέλιξη προσλαμβάνει τα στάδια και την πορεία της ζωής του.

Αλλά και ο κόσμος γενικότερα, ο σύγχρονος κόσμος, ο αντιληπτός, μέσω των αισθήσεων που τον διερευνούν και των συναισθημάτων που παράγει, μήπως δεν είναι και αυτός ένα προϊόν, σαφώς πολύ πιο εξελιγμένο, όχι μίας φυσικά, αλλά πολλών και πολλαπλών αφηγήσεων; Αλλά και ο άλλος κόσμος, ο

ιστορικός-διαχρονικός, ακόμα περισσότερο δεν ενυπάρχει μέσα μας ως παράγωγο της μίας και επίσημης ιστορικής αφήγησης και του μηχανισμού αμφισβητήσεων και αποδομήσεων αυτής;

Και ο αφηγητής-δημιουργός πόσο μπορεί να κατοικοεδρεύει μακριά του κόσμου που κατασκευάζει;

Ο Κάφκα, μιλώντας στη σύντροφό του Φελίτσε και περιγράφοντας ως λογοτεχνία, και όχι ως λογοτέχνη πια, τον εαυτό του, θέλει να της αποκαλύψει προφανώς ότι το έργο του έχει υποκαταστήσει την ίδια τη ζωή του. Ότι βιώνει την πραγματικότητα διαμέσου των ηρώων του και ότι σταδιακά γίνεται καφκικότερος ακόμα και του ίδιου του συγγραφέα εαυτού του. Ότι ο ίδιος ως άτομο ενδεχομένως, με τα συμπλέγματα που τον διέκριναν, δεν αξίζει κάτι πραγματικά και ίσως ότι το έργο του τελικά τον ξεπερνάει.

Ότι οι ιστορίες ξεπερνούν τη ζωή του.

Αλλά μήπως και η Φελίτσε, ως προνομιακή –ίσως και ιδανική- αναγνώστριά του καφκικού έργου, δεν είναι τίποτα άλλο παρά λογοτεχνία; Ή για να το θέσουμε λιγάκι διαφορετικά, μήπως κατάφερε ο πολύ σπουδαίος φίλος της τελικά να την βάλει κι αυτήν σε ιστορίες και να την λογοτεχνικοποιήσει;

«Βάζω κάποιον σε ιστορίες»: μια από τις πιο όμορφες, πολυσήμαντες και εύκολα παρεξηγήσιμες εκφράσεις της ελληνικής γλώσσας. Σημαίνει καταρχάς μπλέκω κάποιον σε καταστάσεις που μάλλον δεν επιθυμεί ή που δεν τις φανταζόταν. Κατ' επέκταση, τον μετατρέπω από θεατή των δικών μου ιστοριών σε συμπρωταγωνιστή τους. Μοιράζομαι μαζί του το βάρος των συνεπειών της εξέλιξης του δικού μου μύθου.

«Συγγνώμη! Δεν ήθελα στ' αλήθεια να σε βάλω σε ιστορίες», αλλά διαβάζοντας σου τις δικές μου σε έβαλα, και τώρα φτιάχνω μια άλλη, νέα ιστορία, μπας και μπορέσω πάλι να σε βγάλω.

Όλα καλά και προφανή με τον αναγνώστη-άλφα (τον πρώτον, τον προνομιακό) και αν και μυστηριώδη, εύκολα να τα φανταστεί κανείς τα σχετικά με τον αναγνώστη-μηδέν (τον επιθυμητό ή τον ιδανικό). Τι γίνεται όμως με όλους τους άλλους αναγνώστες;

Μπορεί, λοιπόν, και ο αναγνώστης, μπαίνοντας στις ιστορίες που διαβάζει και κάνοντας τες εν μέρει και δικές του, να μετατραπεί σε άτομο που δεν είναι παρά λογοτεχνία; Να απαρνηθεί τον κόσμο τον πραγματικό για χάρη του άλλου κόσμου του λογοτεχνικού, του χάρτινου, του κατασκευασμένου; Ή έστω να επιβιώσει μοιράζοντας τις δυνάμεις και το χρόνο του ανάμεσα σε αυτούς τους δύο κόσμους;

Η απάντηση είναι απλή και εύκολη. Τόσο απλή και εύκολη όσο και η απάντηση στο ερώτημα αν μπορούν όλοι οι άνθρωποι να γίνουν συγγραφείς ή έστω μυθοπλάστες. Και την απάντηση την δίνει η ίδια η επιστήμη, αφού το κέντρο ελέγχου στον εγκέφαλο που υπαγορεύει την γραφή δε μπορεί να είναι άλλο παρά το ίδιο με εκείνο που φροντίζει και για την ομιλία. Ο λόγος μας είναι ένας, ενιαίος και αδιαίρετος.

Ο ποταμός του λόγου μας, ακόμα και αν εκβάλλει σε χίλιες θάλασσες, στο ίδιο πάντα σημείο, εκεί όπου τα πάντα ξεκινούν, θα έχει τις πηγές του.

Κατά συνέπεια, και χωρίς πολλές αναλύσεις, όποιος μπορεί να μιλήσει, μπορεί θεωρητικά τουλάχιστον και να αφηγηθεί. Όποιος έχει τη δυνατότητα να πει ψέματα, δικαιολογίες και ανέκδοτα, έχει καταρχάς τα βασικά έστω προσόντα και για να γράψει νουβέλες και μυθιστορήματα.

Όποιος διακρίνεται στα λαϊκά είδη της αφήγησης, μπορεί, αν το θελήσει, αφού προηγηθεί η απαραίτητη εκπαίδευση και εφόσον συντρέξει το ικανό και αναγκαίο κίνητρο, να διαπρέψει και στις έντεχνες μορφές της. Και να ανταλλάξει έτσι το δεδομένο κοινό της συντροφιάς και της παρέας του με ένα άλλο, μεγαλύτερο και ασφαλώς πολύ λιγότερο προβλέψιμο και ελέγξιμο: εκείνο ολόκληρου του κόσμου.

Μα τότε, αφού όλοι οι άνθρωποι είναι εν δυνάμει συγγραφείς, γιατί δε γράφουν όλοι; Γιατί, αφού όλοι μας μπορούμε να διαπρέψουμε ως αφηγητές, κατασκευάζοντας δικαιολογίες πολύ πειστικές και ψέματα περίτεχνα, δεν προχωρούμε και σε μια πιο έντεχνη και λογοτεχνική απόδοση της μυθοπλαστικής διάθεσης μας; Γιατί η γραφή μας δεν είναι έτσι κι αλλιώς δημιουργική; Και κυρίως, σε τι άλλο θα μπορούσε να εξελιχθεί αυτή η ικανότητα, αν όχι σε δημιουργία;

Υπενθυμίζουμε ότι ο όρος «δημιουργία» έχει θεολογική προέλευση. Ο κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση άνθρωπος-δημιούργημα κληρονόμησε την ικανότητα να γίνει και ο ίδιος δημιουργός άλλων –επίσης κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση-πλασμάτων. Αλλά ο άνθρωπος-συγγραφέας-δημιουργός, ως κάτοχος μιας απεριόριστης –όπως θα έλεγε και ο Μπόρχες- δύναμης και εξουσίας, μπορεί να γίνει και καταστροφέας των ίδιων των δημιουργημάτων του.

Και μάλιστα μπορεί την εξουσία του αυτή να την επεκτείνει και πάνω στην επικράτεια του μυαλού των άλλων ανθρώπων-αναγνωστών του, δημιουργώντας και καταστρέφοντας ιδέες, σκέψεις και συναισθήματα, βάζοντας τους μέσα σε ιστορίες.

Και αυτό είναι που τελικά ξεχωρίζει την απλή αφήγηση από την οργανωμένη λογοτεχνική δραστηριότητα: Η δια της παραγωγής ιδεών και συγκινήσεων, εμπαθής δημιουργία ιστοριών, όχι μόνο στο χαρτί, που είναι και το προφανές, αλλά και στο μυαλό, στην ψυχή του αναγνώστη.

Όταν τα ψέματα κάποια στιγμή μοιραία αποκαλύπτονται, οι ψεύτες συνήθως αμύνονται επικαλούμενοι τα κίνητρα και τις προθέσεις τους. Όταν δεν κρύβεται πίσω από αυτά κάποια παθολογία, πάντα υπάρχει ή έστω εφευρίσκεται την τελευταία στιγμή κάποιος λόγος σοβαρός που ανάγκασε τον ψευδόμένο να εξαπατήσει ή να παραπλανήσει τους συνομιλητές του. Στο λόγο ακριβώς αυτόν ή στην πραγματική αιτία που επίσης κρύβεται πίσω από την επικαλούμενη πρόφαση, βρίσκεται και η καρδιά της αλήθειας.

Και είναι ακριβώς αυτή η πλήρης και σε βάθος ανάγνωση του ψέματος που μπορεί να μας οδηγήσει στην αλήθεια, στη λύση του μυστηρίου, στην μεγάλη αποκάλυψη.

Και κλείνοντας για να πούμε και κάτι επιτέλους σχετικό με το αντικείμενο των σπουδών μας και αυτού του συνεδρίου*, πιστεύω πως αν υπάρχει μια απώτερη αποστολή της Δημιουργικής Γραφής, πέρα από το εκπαιδεύσει έναν εραστή των ιστοριών και να τον μετατρέψει από φιλότιμο ακροατή σε ιδανικό αναγνώστη και από φιλόδοξο μυθοποιό σε επαρκή αφηγητή, δε πρέπει παρά να είναι ο εξευγενισμός αυτών ακριβώς των προθέσεων και ο εξορθολογισμός αυτών ακριβώς των κινήτρων.

Ο δημιουργός των ιστοριών πρέπει πάντα να γνωρίζει ποιος λόγος τον οδήγησε στη δημιουργία τους και ο πλαστοουργός της πραγματικότητας πρέπει να είναι έτοιμος πάντα να απαντήσει, γιατί θέλησε να αντικαταστήσει τον κόσμο τον πραγματικό με το έντεχνο κατασκευάσμά του. Ο ψεύτης πρέπει να είναι απέναντι στον εαυτό του απολύτως ειλικρινής και για να θυμηθούμε τη δική μας θεολογία πρέπει να αγαπά απεριόριστα όλα τα ψέματά του.

*Η εκφώνηση της εισήγησής μου με θέμα «Το ψέμα ως μορφή αφήγησης και ως μέθοδος ανάγνωσης της πραγματικότητας», η οποία αποτελεί και το κυρίως υλικό αυτού του βιβλίου, έγινε το πρωί της Κυριακής, 6 Οκτωβρίου 2013, κατά την τρίτη μέρα, δηλαδή, του Πρώτου Διεθνούς Συνεδρίου Δημιουργικής Γραφής που πραγματοποιήθηκε στο χώρο του Κολεγίου Αθηνών στο Παλαιό Ψυχικό. Ευχαριστώ πολύ το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημιουργική Γραφή του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, και ειδικότερα τον Επιστημονικά Υπεύθυνο καθηγητή κύριο Τριαντάφυλλο Κωτόπουλο που μου πρότεινε να εκπονήσω αυτήν την εισήγηση και την κυρία Άννα Βακάλη που με «κυνήγησε» όσο έπρεπε μέσα στο καλοκαίρι για να της καταθέσω εγκαίρως το θέμα αυτής και την περίληψή της. Ευχαριστώ επίσης τους φίλους και συμφοιτητές μου που βρήκαν το χρόνο και την όρεξη πρωί-πρωί κυριακάτικα να έρθουν να με ακούσουν, αλλά και για τις παρατηρήσεις και τις απορίες τους που μου εξέφρασαν στη συνέχεια. Όπως ευχαριστώ και τους υπόλοιπους συναδέλφους που δε μπόρεσαν να παραβρεθούν τις μέρες εκείνες στην Αθήνα και στο Συνέδριο και μου ζήτησαν να τους στείλω γραπτώς την εισήγησή μου, πράγμα που στάθηκε και ως κατάλληλη αφορμή για να γράψω αυτό το βιβλίο. Τέλος ευχαριστώ τη φίλη και συμφοιτήτριά μου Δήμητρα Κατρανιά που φρόντισε με τον αρμόζοντα τρόπο και την κρίσιμη στιγμή μες στο Σεπτέμβριο, σε μια κρίση μειονεξίας και πνευματικής ανεπάρκειας –παθαίνω και τέτοια καμιά φορά- να με κάνει να μην τα παρατήσω.

πότε ακριβώς τελειώνει μια ιστορία;

Πριν από δυόμιση περίπου χρόνια και ενώ βρισκόμουν στην Αθήνα με την τότε σύντροφό μου, κάποιος μας έσπασε το αμάξι και μη βρίσκοντας εντός του κύτους του κάτι πολυτιμότερο, έκλεψε το σακίδιο της φίλης μου, το οποίο, ξεχασμένο προκλητικά πάνω στο πίσω κάθισμα, φώναζε στα κλεφτρόνια απεγνωσμένα «κλέψτε με!».

Μέσα σε εκείνο το σακίδιο λοιπόν, που πήγαινε γυρεύοντας, υπήρχαν διάφορα αντικείμενα μιας κάποιας συναισθηματικής ή έστω υλικής, πάντα ωστόσο αμφιλεγόμενης αξίας. Όλα τους πάντως μπορούσαν σίγουρα με κάποιον τρόπο να αντικατασταθούν, και έτσι αυτό που πιο πολύ μας ταλαιπώρησε ήταν που έπρεπε Γενάρη μήνα να ταξιδέψουμε στην Εθνική Οδό με ένα σπασμένο τζάμι, αφού ήταν μέρα Κυριακή και πού να βρούμε συνεργείο ανοιχτό να μας το διορθώσει;

Ένα από τα πράγματα που πήρε ο διαρρήκτης μας μαζί με το σακίδιο ήταν ένα βιβλίο με διηγήματα κάποιου νεκρού πια συγγραφέα από τη Χιλή, το οποίο τύχαινε να είναι από τα αγαπημένα μου. Η φίλη μου, γνωρίζοντας την αγάπη μου για αυτό, αμέσως προθυμοποιήθηκε να μου το αναπληρώσει, αλλά εγώ την απέτρεψα, αφού δεν έφταιγε εκείνη φυσικά – είπαμε, για όλα ήτανε υπεύθυνο το ίδιο το σακίδιο.

Πριν από λίγες εβδομάδες, έκανα μια βόλτα στα παλαιοβιβλιοπωλεία της Θεσσαλονίκης και έπεσα πάνω σε ένα μεταχειρισμένο αντίτυπο εκείνου του βιβλίου και σκέφτηκα πως ήρθε η ώρα μάλλον να το ξαναγοράσω. Το πήρα στα χέρια μου και το ξεφύλλισα να δω σε τι κατάσταση βρισκότανε και έκπληκτος τότε ανακάλυψα πως ήταν το δικό μου – ήταν το χέρι μου αυτό που είχε με σημειώσεις πλέον ακατανόητες τα περιθώρια του μουτζουρώσει. Το ίδιο το βιβλίο εκείνο που μου έκλεψαν, χωρίς να το επιθυμήσουνε ποτέ –ποιος άλλωστε κλέβει ακόμα και σήμερα βιβλία;- τότε, τις πρώτες μέρες του 2011 κάπου εκεί στο Γκάζι, επέστρεφε ξανά πίσω σε μένα.

Είπα να μοιραστώ την έκπληξή μου με τον παλαιοβιβλιοπώλη, όχι και τόσο για να λύσω το ήδη παραγεγραμμένο μυστήριο εκείνης της διάρρηξης, αλλά γιατί δεν κρατιόμουνα με τίποτα κι ήθελα απλώς σε κάποιον να αφηγηθώ μια ιστορία που στα μάτια, μόνο τα δικά μου προφανώς, έμοιαζε τόσο συγκινητική και τόσο μαγεμένη. Εκείνος βαριεστημένος μου απάντησε πως είναι αδύνατον να θυμηθεί πότε και ποιος του το είχε πουλήσει, επισημαίνοντάς μου όχι και τόσο διακριτικά πως αν το ήθελα ξανά, δικό μου-ξεδικό μου, θα έπρεπε να τον πληρώσω.

Έτσι όπως βρισκόμουν σατισμένος ανάμεσα στις συμπληγάδες τις γκρίνιας και τις μεταφυσικής, επέλεξα να διακόψω ετούτη τη ανώφελη συζήτηση – εξάλλου

και να έβρισκα τον τύπο που σκότωνε στο μαγαζάκι εκείνο τα βιβλία του, ποιος μου εγγυόταν πως ήτανε το ίδιο πρόσωπο με αυτό που είχε διαρρήξει το αμάξι μου, και όχι κάποιος άλλος βιβλιόφιλος που έκανε πολύ κακές παρέες; Αλλά και πάλι, πείτε πως με κάποιον τρόπο οι συγκυρίες βοηθούσανε το αστυνομικό υποδαιμόνιό μου, το οδηγούσανε στα ίχνη του κακού και εκεί που κάπου ο φιλαράκος έπινε ξένοιαστος τον φραπέ του, εμφανιζόμουν, λέει, μπροστά του με το θριαμβευτικό χαμόγελό μου και το βιβλίο παραμάσχαλα, τι θα μπορούσα να του πω; Να απαιτούσα να μου επιστρέψει το σακίδιο και ό,τι από το περιεχόμενό του βρισκόταν στην κατοχή του ακόμα; Πρώτον τίποτα από τα πράγματα αυτά –πλην του βιβλίου, φυσικά- δεν ήτανε δικό μου, για να μπορώ να τα διεκδικήσω στα σοβαρά. Δεύτερον εκείνη που είχε ένα κάποιο έννομο συμφέρον, που λέμε και στα νομικά, δεν ήμουν πια εγώ δικός της για να χρειάζεται να παριστάνω τον μασκοφόρο ή τον βιβλιοφόρο εκδικητή. Και τρίτον και σημαντικότερο, έλα μωρέ τώρα, δε βαριέσαι, τι είχαμε τι χάσαμε και άλλα τέτοια όμορφα. Άντε, το πολύ-πολύ να του ζητούσα να μου πληρώσει το τζάμι που μου έσπασε, αλλά κι αυτό, χάριν της ιστορίας, μάλλον θα του το χάριζα.

Έτσι, πλήρωσα τελικά τον γέροντα καρμίρη και κατευθύνθηκα σε κάποιο από τα παρακείμενα καφέ για να διαβάσω ίσως ξανά κάποια από τις ιστορίες του βιβλίου μου. Άραξα σε ένα τραπεζάκι υπό σκιά, παρήγγειλα έναν καφέ, έστριψα το τσιγάρο μου, μα αντί να αρχίσω να διαβάζω το βιβλίο, όπως ίσως σκόπευα, βάλθηκα να ξανακοιτώ τις σημειώσεις μου, ανακαλύπτοντας σιγά-σιγά σε αυτές μηνύματα παλιά του ξεχασμένου μου εαυτού που ήρθαν έτσι, από το πουθενά, για να μου πούνε πράγματα θα έπρεπε κανονικά ακόμα να θυμάμαι.

Και να που εκεί, ανάμεσα στις σημειώσεις μου αυτές, πλάι στα δικά μου γράμματα, υπήρχαν κι άλλοι χαρακτήρες γραφικοί - της πρώην φίλης μου, του κλέφτη, της δικιάς του ενδεχομένως, μπορεί κι άλλων ανθρώπων. Μπορεί, ποιος ξέρει, και του κόσμου ολόκληρου, ακόμα και του ίδιου του κατά τα άλλα πια νεκρού μα ήδη τυπωμένου συγγραφέα.

Έκλεισα το βιβλίο και έστειλα το βλέμμα μου ασκόπως να περιφερθεί στο αστικό τοπίο, στο πρόσωπο της σερβιτόρας, στο βήμα των περαστικών, στον ήλιο πίσω από την ομπρέλα μου. Έψαχνα την αρχή μια άλλης ιστορίας για να ξεφύγω από το τέλος αυτής εκεί που είχα πάνω στο τραπέζι μου. Ένα τέλος που δε φαινότανε καθόλου μα καθόλου πρόθυμο να συμπεριφερθεί σαν καθωσπρέπει τέλος.

Τέλειωσα τον καφέ μου και τότε είδα εκεί, στο πάτο του ιδρωμένου ποτηριού ένα συμπέρασμα να κείτεται εν είδη ηθικού ή ανήθικου διδάγματος: Υπάρχουν κάποιες ιστορίες που επιλέγουν από μόνες τους τον τρόπο, τη λέξη, τη στιγμή που θα τελειώσουν, ό,τι και αν κάνουμε εμείς για να τις τρέξουμε ή για να τις προσπεράσουμε.

καταστροφική γραφή

Υπάρχει γραφή που δεν είναι δημιουργική; Προφανώς και υπάρχει. Η λογοτεχνία είναι μία μορφή επικοινωνίας και ως τέτοια προϋποθέτει την ύπαρξη πομπού και δέκτη. Ο συγγραφέας μπορεί να φαντασιώνεται πως αυτά που γράφει θα διαβαστούν από το σύνολο του αναγνωστικού κοινού ή από μια έστω σεβαστή μερίδα του, αλλά στην πραγματικότητα (στην πραγματικότητα της φαντασίας του, πάντα) οι αναγνώστες στους οποίους απευθύνεται σπανίως είναι περισσότεροι από ένας. Το τι συμβαίνει πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την ανάγνωση του έργου του μέσα στο κεφάλι αυτού του «αναγνώστη-μηδέν» αποτελεί και το αντικείμενο της μυστικής και εμμονικής έρευνας που προηγείται της συγγραφής μιας ιστορίας και συνοδεύει με τα πορίσματα της όλα τα στάδια ανάπτυξής της. Οι ιδέες, σκέψεις, συναισθήματα που ο συγγραφέας επιδιώκει να προκαλέσει στον «αναγνώστη-μηδέν» δεν είναι πάντα θετικά ή ευχάριστα, όπως δεν είναι πάντα ευγενή και τα κίνητρα που τον οδήγησαν να «του γράψει». Αυτό που ονομάζουμε δημιουργική γραφή μπορεί να αποδειχθεί εξόχως καταστροφική ή καταστρεπτική διαδικασία. Πόσο αφορούν, όμως, όλα αυτά τους άλλους αναγνώστες; Όπως συμβαίνει πολύ συχνά και στο ποδόσφαιρο, ακόμα και αν οι αντίπαλοι αλληλοεξοντωθούν, στο τέλος η λογοτεχνία θα νικήσει.

Θεολογία

«Τώρα εγώ γράφω αυτά που τώρα εσύ διαβάζεις.» Συγνώμη, αλλά μόλις νίκησα το χρόνο, αγαπημένε μου αναγνώστη. Μόλις μάθω να προσποιούμαι τον παντογνώστη επαρκώς και μέσω των «αναλυτικών» της Google γίνω και πανταχού παρόντας, να είσαι σίγουρος πως θα σε θυμηθώ εν τη σελιδοποιημένη βασιλεία μου.

ο μύθος των μύθων

- Γιατί γράφεις;
- Γιατί μπορώ!
- Τι λες; Κι αυτό σου φτάνει;
- Όχι, αλλά εσένα σου είναι αρκετό.
- Για να το κάνω και εγώ;
- Για να μπορείς πιο εύκολα έτσι να με διαβάζεις.
- Να σε διαβάζω χωρίς επιφυλάξεις, θες να πεις;
- Όχι, αυτό δε γίνεται.
- Τότε; Μήπως χωρίς να νιώθω ενοχές;
- Όχι, έτσι δεν έχει πλάκα.
- Ελπίζω να μην εννοείς πως θες να σε γνωρίσω.
- Καλύτερα ας μείνουμε δυο άγνωστοι. Κράτα τις ιστορίες μου, και πίστεψέ με, τα υπόλοιπα δε θέλεις να τα ξέρεις.
- Και αν οι ιστορίες σου σε μένα δεν ταιριάζουν; Και αν δε μου αρέσουν όλα αυτά που θέλεις να διαβάσω;
- Γράψε εσύ καλύτερες! Γράψε μου τις δικές σου!
- Γιατί να γράψω;
- Γιατί μπορείς! Για αρχή αυτό σου φτάνει.

2.400

Διαβάζω πολύ. Δεν το λέω για να καυχηθώ – άλλωστε, δε μπορώ να πω με σιγουριά σε τι ακριβώς αυτό με έχει ωφελήσει. Κάνω απλώς μια επισήμανση. Διαβάζω πάρα πολύ. Κατά μέσο όρο, ας πούμε πως, διαβάζω δέκα βιβλία το μήνα. Και πως αυτό συμβαίνει περίπου σε όλη τη διάρκεια της ενήλικης ζωής μου. Και πριν ενηλικιωθώ διάβαζα φυσικά, αλλά επειδή εκείνο το ανήλικό μου διάβασμα εμπλέκεται με την περιπέτεια των σχολικού μου ιστορικού, τίθεται νομίζω σε μεγάλο βαθμό εκτός της στατιστικής φιλοσοφίας μου. Ας πούμε λοιπόν -ας κάνουμε έναν πρόχειρο υπολογισμό- πως έχω διαβάσει περίπου δύο χιλιάδες τετρακόσια (αριθμητικώς: 2.400) βιβλία. Αρκετά από αυτά τα έχω διαβάσει πάνω από μια φορά και σε κάποια η αλήθεια είναι πως πολύ συχνά επιστρέφω και τα ξαναδιαβάζω. Τα περισσότερα από αυτά, κακά τα ψέματα, πέρασαν και δεν ακούμπησαν και δε μπορώ τώρα ούτε καν στοιχειωδώς να ανακαλέσω την πλοκή τους. Πάντως, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο όλα τους ίσως έπαιξαν το ρόλο τους στη διαμόρφωση της γραφής μου, αν όχι και του χαρακτήρα μου. Προφανώς δε θα ήμουν αυτός που είμαι τώρα, αν δεν τα είχα διαβάσει και μάλιστα το καθένα τους τη συγκεκριμένη στιγμή και υπό τις εκάστοτε συνθήκες. Το μόνο βιβλίο που δε θα κατορθώσω ποτέ να διαβάσω, αλλά ούτε και να γράψω προφανώς, είναι εκείνο που θα είχε ως ήρωα εμένα χωρίς τα δυο χιλιάδες τετρακόσια βιβλία αυτού του μάλλον μάταιου αναγνωστικού μου βιογραφικού.

η έμπνευση

Ταξιδεύω

μόνος

νύχτα

με το αυτοκίνητό μου.

Οδηγώ και οι ιδέες σκάνε στο κεφάλι μου,

όπως τα έντομα πάνω στα παρμπρίζ μου.

Τα έντομα ενδεχομένως να έχουν τάσεις αυτοκτονικές

- ποτέ μου δε θα μάθω.

Οι ιδέες πάντως ελπίζουν σε κάποιο είδος μετεμψύχωσης

- θέλουν να γίνουν ιστορίες.

Ταξιδεύω

μόνος

νύχτα

με το αυτοκίνητό μου.

Το πρώτο πράγμα που κάνω μόλις φτάσω σπίτι μου

είναι να κάτσω και να γράψω.

Γενικά κάνω ό,τι μπορώ,

αλήθεια.

(ποίημα γνωστού-αγνώστου εμπνευσμένου και χιλιομετρημένου δημιουργού, ανακαλυφθέν εντός του κύτους του αυτοκινήτου του, επί της ποδοπατημένης επιφάνειας αποδείξεως πληρωμής κυκλοφοριακών τελών, εκδοθείσας από κάποιον άγνωστο και μακρινό σταθμό των διοδίων)

απόλογος

Από την άνοιξη του 2012 έχω γράψει και δημοσιεύσει στο διαδίκτυο οκτώ (8) «βιβλία». Ο λόγος για τον οποίο έβαλα την τελευταία λέξη της προηγούμενης περιόδου σε εισαγωγικά είναι ότι αφενός τα κείμενα αυτά δεν πληρούν το σύνολο των τυπικών προϋποθέσεων και των χαρακτηριστικών που περιγράφουν την έννοια βιβλία (ούτε καν αυτού του ηλεκτρονικού). Αλλά ακόμα και αν τις πληρούσαν, λόγω του μεγέθους τους –συμπτωματικά και τα οκτώ (8) έχουν, το καθένα εννοώ, 38 σελίδες μαζί με τα εξώφυλλα και τα οπισθόφυλλά τους- μάλλον θα χαρακτηρίζονταν –χαϊδευτικά, ελπίζω- βιβλιαράκια ή φυλλάδια. Πάντως όλα φέρουν ως υπότιτλο ή αυτοσυστήνονται ως είδος με τη λέξη «αποσπάσματα», με την οποίαν ο συγγραφέας τους θέλει να υποδηλώσει ίσως την αδυναμία του να πει ολόκληρη μια ιστορία ή να συνθέσει μια πλήρη συλλογή ιστοριών και περιορίζεται στο να γράφει και να δημοσιεύει δείγματα μόνο αυτών που έχει στο κεφάλι του, επιφυλασσόμενος για τη συμπλήρωσή τους κάποια στιγμή στο μέλλον. Προς το παρόν, προς υπεράσπιση του παρελθόντος και μέχρι να μας κάνει τη χάρη το μέλλον και να έρθει, τα οκτώ (8) αποσπασματικά βιβλία των εκδόσεων Dreamtigers που προηγήθηκαν, το ένατο (9^ο) που διαβάζετε τώρα και τα υπόλοιπα εκατό δύο (102) που ακολουθούν –μέχρι να συμπληρωθεί ο αριθμός της τρέλας- θα συνεχίσουν να δημοσιεύονται χωρίς τα παραπάνω εισαγωγικά και μόνο ως βιβλία. Το δε μέλλον είναι μια άλλη ιστορία.

επίλογος

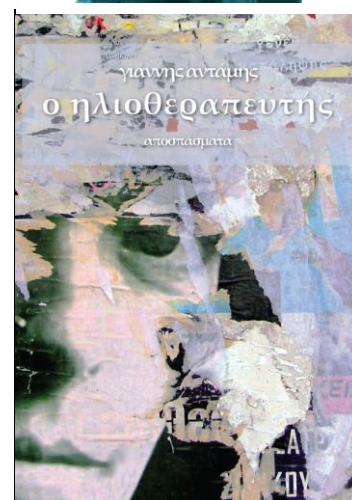
Υπάρχουν πολλοί καταξιωμένοι συγγραφείς που μπήκανε στον κόπο να δώσουν συμβουλές προς τους μελλοντικούς και επίδοξους ομότεχνούς τους για το πώς γράφει κανείς και για το πώς «φτιάχνεται» αυτή η λογοτεχνία. Αρκετές από αυτές μπορείτε να τις βρείτε στο διαδίκτυο εν είδη δεκαλόγων – δε θα περίμενε κανείς κάτι λιγότερο από ανθρώπους που φέρουνε μια μικροθεϊκή ταυτότητα. Προσωπικά, από όλες αυτές τις συμβουλές, αυτή που μου έχει μείνει περισσότερο, είναι αυτή που είχε δώσει κάποιος Ρώσος νομίζω συγγραφέας –πρέπει να ήταν ο Τσέχωφ- σε κάποιον που τον είχε ρωτήσει πώς θα μπορούσε να γράψει όπως κι αυτός μεγάλος και σπουδαία έργα: «Γράφε συνέχεια! Γράφε μέχρι να σπάσουν τα δάχτυλά σου!» Καλές οι γνώσεις δηλαδή, χρυσό και το ταλέντο, αλλά χωρίς διαρκή, έως και εμμονική, εξάσκηση, μάλλον δουλειά δε γίνεται. Εντάξει δε χρειάζεται να απειλείται και η αρτιμέλεια σας, αλλά συγγνώμη δε μπορώ να δεχτώ πως υπάρχουν συγγραφείς που χρησιμοποιούν για πάνω από δυο χρόνια το ίδιο πληκτρολόγιο.

παράρτημα

Είμαι ο αγαπημένος μου συγγραφέας. Έχω διαβάσει όλα όσα έχω γράψει. Τα πάντα. Κάποια από αυτά μάλιστα και δυο και τρεις φορές. Απ' έξω σχεδόν τα ξέρω όλα. Από στήθους τα απαγγέλλω. Από μνήμης τα ανακαλώ. Από πρόθεση τα επαναλαμβάνω και από άγνοια τα μεταδίδω. Δεν αγαπώ όλα αυτά που έχω γράψει. Υπάρχουν αρκετά που τα απεχθάνομαι. Πάντως για όλα έχω άποψη. Ό,τι δικό μου διαβάζω, στ' αλήθεια το εκτιμώ. Με αφορά και με ενδιαφέρει. Γι' αυτό άλλωστε και είμαι ο αγαπημένος μου συγγραφέας. Επίσης μου αρέσει πολύ ο Ντοστογιέφσκυ.

(απόσπασμα από το βιβλίο «Κατά τον Δαίμονα Εαυτού», Εκδόσεις Τόπος 2008)

Κυκλοφορούν επίσης από τις Εκδόσεις Dreamtigers:

Κεντρική διάθεση: www.yannisadamis.com

do you want to save the changes?

Βόλος, Σεπτέμβριος 2013
στην άλλη Δήμητρα

